

**Universitatea „Babeş - Bolyai”, Cluj - Napoca
Facultatea de Litere**

Departamentul de Limba și Literatura Engleză

**BEN OKRI:
BETWEEN REALITY AND FANTASY
- BEN OKRI:
ÎNTRE REALITATE ȘI FANTEZIE -**

- Teză de doctorat -

- Rezumat -

Conducător științific:
Prof. dr. Michaela Mudure

Doctorand:
Anca - Ioana Maier

2013

CUPRINS:

Argument	3
Ben Okri și critica literară	4
<i>Capitolul unu: Ben Okri și diaspora.</i>	
I. Diaspora, „acasă” și identități diasporice	10
I.1. Țara de origine văzută din diaspora : Salman Rushdie și Ben Okri	19
I.2. Dislocare și inadaptare: Leila Aboulela, Caryl Phillips și Ben Okri	40
<i>Capitolul doi: Nigeria: de la sclavie la post-independență.</i>	
II. Introducere	69
II.1. O traumă pentru continentul negru: vântul alb	69
II.2. Pe drumul înfometat spre independență: întotdeauna înainte – niciodată înapoi	82
II.3. Povestiri din tărâmul a jumătate de soare galben	99
II.4. Iadul unui oraș	109
II.5. Renașterea păsării Benu	126
<i>Capitolul trei: Condiția umană.</i>	
III. Introducere	131
III.1. O metaforă a colonialismului: Madame Koto	131
III.2. Casnice și protestatare: Mama și femeile din sat	139
III.3. Campionul săracilor: Tata	155
III.4. Supraviețuitoarele: Doamna Okwe, Cynthia și Juliet	166
III.5. Floarea speranței: Jeffia Okwe	174
III.6. Trăind la limită în orașul postmodern: Husk, Riley, Jute și Mistletoe	183
<i>Capitolul patru: Arta: ordine și semnificație în lumea destrămată a lui Ben Okri.</i>	
IV.1. Arta și estetica lui Ben Okri	192
IV.2. Picturile în cuvinte ale lui Ben Okri în oglinda artei	237
<i>Capitolul cinci: Despre timp și spații.</i>	
V.1. Spațiile interioare și timpul lor	273

V.2. Spațiile exterioare și timpul lor	295
 Capitolul șase: <i>Stil și tehnici.</i>	
VI. Introducere	334
VI.1. <i>Flowers and Shadows</i>	334
VI.2. <i>The Landscapes Within</i>	336
VI.3. Nuvelele	338
VI.4. Trilogia <i>The Famished Road</i>	344
VI.5. <i>Astonishing the Gods</i>	352
VI.6. <i>In Arcadia</i>	355
VI.7. <i>Starbook</i>	357
 Capitolul șapte: <i>Concluzii</i>	 360
 Note	 368
 Bibliografie	 373

Cuvinte cheie : Ben Okri, Anglia, Nigeria, Africa, diaspora, dislocare, emigrare, „acasă”, hibriditate, identitate, emigranți, colonialism, sclavie, independență, Războiul civil, Biafra, oraș, săraci, bogați, tradiție, modernitate, întuneric, corupție, indiferență, șomaj, sărăcie, vechea/ noua generație, ochiul interior, adevăr, Madame Koto, Tatăl, Azaro, abiku, lumea spiritelor, artă, artiști, suferință, dezvoltare spirituală, imaginație, liniște, povestiri, povestitor, suprarealism, Remedios Varo, pictură, căutare, muzică, hibridi, magician, peisaje hibride, mediul înconjurător, dialog, interpretare, spațiu, timp, vise, cartea vieții, lumea interioară, ezoteric, drum, pădure, cei Nevăzuți, imitare, recunoaștere întârziată, limbă, utopie, iluminare, regenerare.

Ben Okri este un scriitor de origine nigeriană. În 1980, el și-a părăsit patria africană și s-a mutat în Anglia unde locuiește și scrie de peste treizeci de ani. În tot acest timp, și-a încântat cititorii cu romane, nuvele, eseuri și poezii. Okri a trecut granița dintre două lumi, Africa și Europa, la fel ca și Azaro, protagonistul-povestitor al trilogiei *The Famished Road*. Asemenea copilului-spirit care renunță la siguranța tărâmului spiritelor, scriitorul a renunțat la căminul părintesc în favoarea exilului, o lume care i-a fost ostilă. Parcă urmând exemplul personajului său, Okri a ales metropola europeană (Londra) din dorința de a-i descoperi și explora misterele. În cele din urmă, a transformat această lume paradoxală în noul său cămin. Din metropola londoneză, scriitorul a privit înapoi, înspre țara sa de origine pe care a povestit-o în cele mai multe dintre romanele și nuvelele sale. A descris și propria experiență de emigrant de culoare în lumea albă.

Capitolul unu, *Ben Okri și diaspora*, este o trecere în revistă a istoriei emigrației de culoare în Marea Britanie începând cu data de 21 iunie 1948, când vasul Empire Windrush a ancorat la docurile Tilbury în Liverpool, până în prezent. Este, de asemenea, o prezentare a termenilor cu care operează noțiunea de diaspora: trecerea graniței, dislocare, „acasă”, hibriditate și identitate.

Destrămarea Imperiului Britanic a avut ca și consecință o mișcare surprinzătoare dar predictibilă: foștii colonizați, denumiți de către antropologi Celălalt sau cetățeni ai Lumii a treia, au început să emigreze înspre metropolele Europei de Vest. Fenomenul a cauzat valuri de isterie în această zonă a Europei unde autoritățile au depus eforturi pentru a-și apăra țările împotriva „invaziei”. De-a lungul anilor, au fost promulgate numeroase legi menite să restricționeze drepturile cetățenilor din Lumea a treia de a intra și a se stabili legal în Europa de Vest. În ciuda măsurilor aspre, metropolele vestice au fost asaltate de valuri de emigranți care s-au stabilit acolo. Dorința lor de a-și croi o viață mai bună pentru ei înșiși și descendenții lor a reconfigurat fața Europei Occidentale. Emigrațiile masive din fostele colonii au transformat metropolele vestice în

spații unde se întâlnesc și se îngemănează numeroase culturi și istorii. Aceste procese au loc într-un spațiu numit Diaspora, care este extrem de fluid și nu recunoaște noțiunile de rădăcini și stabilitate.

Noțiunile de „acasă” și identitate sunt strâns legate de noțiunea de diaspora. Termenul „acasă”, ca și cel de stat-națiune, duce cu gândul la granițe, rădăcini precum și comuniune între strămoși și descendenți. În cazul subiecților care din proprie voință sau forțat și-au părăsit țara de origine și s-au stabilit într-o nouă locație, lucrurile sunt diferite. Distanța pe care au pus-o între ei înșiși și țara de origine le remodelează viața și identitatea. În noua locație, aceștia sunt capabili sau nu să-și construiască o nouă identitate. Pentru a-și face un cămin în diaspora, emigrantul trebuie să dezvolte o nouă identitate care îl ajută să se adapteze cerințelor noii locații. Identitățile construite în diaspora sunt fluide ca și spațiul acesteia. Ele sunt duale sau multiple pentru că subiectul trăiește la confluența dintre două sau mai multe culturi și se confruntă cu mai multe noțiuni de „acasă”. Când subiectul este marginalizat sau discriminat în noua locație el/ ea tinde să-și îndrepte atenția înspre patria de origine. Acești emigranți se identifică prea mult cu patria din care au plecat și simt nevoia să se întoarcă acolo. Dacă le este imposibil să facă acest lucru fizic, ei pot ajunge să simtă lipsa țării mamă foarte intens și să se întoarcă la ea în vis. În aceste circumstanțe, ei nu vor fi capabili să-și formeze o identitate hibridă. În schimb, noua lor identitate va fi schizoidă și disfuncțională.

Subcapitolul „Țara de origine văzută din diaspora : Salman Rushdie și Ben Okri” este o analiză a felului în care distanța pe care cei doi autori au pus-o între ei înșiși și țările lor de origine le modelează percepția despre India și Nigeria. În colecția sa de eseuri intitulată *Imaginary Homelands*, Rushdie face referire la modul în care scriitorii de diaspora își povestesc țara de origine din noua locație. El explică faptul că scriitorii se simt obligați să recupereze trecutul. Pentru că nu pot face acest lucru în cele mai mici detalii, ei lucrează cu fragmente și lacune. Pentru a recrea trecutul, ei recurg la memorie și imaginație. Rezultatul împletirii celor două este „o patrie imaginară”. Rushdie și Okri creează patrii imaginare în două romane care le-au adus prestigiosul premiu Booker. *Midnight's Children* și *The Famished Road* aduc în atenția cititorului patriile de origine ale celor doi autori. Cele două romane nu sunt nici corecte (*Midnight's Children*) și nici clare (*The Famished Road*) din punct de vedere istoric. Dar intenția autorilor lor nici nu a fost aceea de a povesti evenimentele așa cum s-au întâmplat sau de a descrie locurile așa cum sunt ele. Scopul lor a fost să descrie situații, energiile cărora acestea le dau naștere și consecințele lor asupra personajelor. Ca scriitori de diaspora, Rushdie și Okri își exprimă insatisfacția față de situațiile în care se află țările lor de origine. Distanța dintre ei și acestea din urmă îi îndreptățește să se uite înapoi cu un ochi critic. Critica lor, dură în anumite momente,

dorește să atingă conștiința oamenilor. Ei doresc să schimbe mentalități deoarece, prin operele lor, scriitorii pot provoca emoții și induce idei și idealuri care sensibilizează mintea și sufletul cititorilor determinându-i să acționeze. Totuși, datoria scriitorilor nu este să ofere soluții la problemele pe care le prezintă într-o formă literară. Ei încearcă să dezvăluie o realitate pe care mulți oameni de stat încearcă să o ascundă.

Subcapitolul „Dislocare și inadaptare: Leila Aboulela, Caryl Phillips și Ben Okri” prezintă experiențele dure prin care trec emigranții în metropola occidentală. Aceste experiențe nu numai că modelează conștiința scriitorilor și emigranților dar în același timp, ele oferă posibilitatea formării unei identități hibride menită să-i ajute să se integreze în noul mediu. Lucrările scriitorilor de diaspora abundă în teme precum invizibilitatea emigrantului de culoare în metropola albă, respingere, marginalizare și discriminare din cauza culorii diferite sau a unei alte religii. Okri nu face excepție. Inadaptarea ca și consecință a dislocării este tema principală a două dintre nuvele sale („Disparities” și „A Hidden History”) și este tratată tangențial în romanul *In Arcadia*. În metropola occidentală, protagoniștii lui Okri trăiesc într-un mediu dificil care le influențează dispoziția sufletească. Ei încearcă o serie de sentimente negative: iritare, furie, desgust, frustrare și teamă. Resping lumea albă și presupusa ei superioritate dar există speranța că își vor face un cămin în metropolă în cele din urmă.

La fel ca și Okri, Leila Aboulela și Caryl Phillips sunt interesați de modul în care indivizii privesc lumea înconjurătoare, experiențele lor în diaspora și felul în care trecerea dintr-o lume într-alta le modelează identitatea. Personajele lor feminine își părăsesc țara de origine și se mută la Londra. Cele două femei duc dorul țărilor pe care le-au părăsit și se simt derutate în Anglia. În cele din urmă, Leila, eroina lui Phillips, găsește tăria de a tăia legăturile fragile cu Anglia și se întoarce în Caraibe. Gestul ei demonstrează că experiența engleză a ajutat-o să dezvolte o nouă conștiință, aceea de apartenență la un anumit loc. Ea a înțeles în final că „acasă” este locul unde oricine este întotdeauna binevenit, că nu înseamnă atât de mult un loc ci oamenii care locuiesc acolo. Scriitorul lasă să se înțeleagă că după toate tragediile din viața ei, Leila va putea să găsească stabilitate și să dezvolte o identitate bazată pe apartenență.

Spre deosebire de Leila, Najwa nu se poate întoarce fizic în patria sa de origine, Sudan. Ea poate să facă asta doar în vise. În noul mediu, ea este în derivă și identitatea ei este schizoidă. Din fericire, Najwa găsește suport moral și o familie în comunitatea femeilor de la moscheea locală. Departe de a fi o credincioasă când emigrează în Anglia, Najwa îmbrățișează credința islamică într-o țară străină a cărei populație majoritar albă are prejudecăți cu privire la această religie. În felul acesta, Najwa descoperă că aparține, în primul rând, unei comunități restrânse care o acceptă așa cum este și mai târziu, unei comunități mai mari, aceea a lumii musulmane.

Noua ei identitate hibridă și funcțională se construiește pe un sentiment de stabilitate și apartenență. În diaspora, ea descoperă că „acasă” nu înseamnă o persoană ci o comunitate a cărei membri sunt răspândiți în toată lumea. Ca și Leila, Najwa învață că „acasă” înseamnă oameni și nu locuri.

Capitolul al doilea, *Nigeria: de la sclavie la post-independență*, analizează felul în care Okri descrie patru momente cheie din istoria poporului nigerian. Acestea sunt : sclavia (trilogia *The Famished Road, The Landscapes Within, Dangerous Love* și *Starbook*), independența (trilogia *The Famished Road*), războiul civil (*The Landscapes Within, Dangerous Love, “Laughter Beneath the Bridge”* și “In the Shadow of War”) și soarta crudă a nigerienilor după conflict (*Flowers and Shadows, The Landscapes Within, nuvelele* și *Dangerous Love*).

În lucrările menționate, Okri subliniază aspectele negative care s-au dovedit obstacole în calea dezvoltării tinerei națiuni. Pentru a făuri un viitor mai bun atât pentru Nigeria cât și pentru Africa, scriitorul îndeamnă popoarele continentului negru să privească înapoi spre trecut și să învețe din greșelile înaintașilor. În ciuda trecutului zbuciumat pe care îl prezintă, Okri descrie rar scene de violență extremă. El este interesat, mai degrabă, de reacțiile oamenilor la evenimente. În toate romanele și nuvelele sale, Okri portretizează două categorii sociale care se dușmănesc : săracii și îmbogățiții. În timp ce ultimii sunt uniți, săracii sunt dezbinați.

Îmbogățiții sunt expatriații albi și noile elite de culoare care au apărut după independență. Ei formează o categorie exclusivistă. Trăiesc în cartiere scumpe, sunt corupți și egoiști și au făcut un obicei din a-i exploata și a-și bate joc de cei săraci. Okri denunță complicitatea noilor elite de culoare cu colonizatorii albi fapt care a ușurat dominarea continentului negru de către aceștia din urmă și a dus la ruina statelor africane după independență. Săracii sunt victimele îmbogățiților dar și ale propriei pasivități și ignoranțe. Okri arată cum aceste două defecte transformă săracii în prăzi ușoare pentru îmbogățiți. Scriitorul acuză și vechea generație nigeriană de complicitate atât cu exploatareii albi cât și cu cei negri. Pentru a corecta societatea în care trăiește, generația tânără trebuie să taie rădăcinile care o leagă de vechea generație. O altă modalitate de a construi o societate mai bună este întoarcerea la valorile pre-coloniale, la tradiție. În opera lui Okri, tradiția este simbolizată de pădure care adăpostește magicul și de sat unde locuitorii de la oraș se întorc pentru a-și găsi liniștea și a-și purifica sufletele care au fost murdărite de mediul corupt al orașului.

În lucrările în care se referă la Nigeria, Okri a creat o serie de locuri ale desfășurării acțiunii pe care le identifică. Lagos, de exemplu, apare ca fundal în *Flowers and Shadows, The Landscapes Within, Dangerous Love* precum și în majoritatea nuvelor. În alte opere, ca trilogia *The Famished Road* sau romanul *Starbook*, locul desfășurării acțiunii nu este indentificat printr-

un nume dar este evident că este Africa. Alegerea intenționată a unui fundal african de către scriitor, mai degrabă decât a unui nigerian, scoate în evidență preocuparea lui Okri pentru soarta întregului continent negru și dorința lui de a-i reda valorile, numele și locul pe harta lumii.

Capitolul *Condiția umană* este o analiză a câtorva dintre personajele lui Okri. Madame Koto și Tata sunt personaje cheie ale trilogiei *The Famished Road*. Celelalte personaje analizate în capitol au fost neglijate de către critici (Mama și femeile din sat din trilogia *The Famished Road*, Jeffia și personajele feminine din *Flowers and Shadows*) sau considerate nedemne de atenție (personajele din *In Arcadia*). Personajele sunt aranjate în ordine cronologică, începând cu Madame Koto care este prezentată ca metaforă a colonialismului, Jeffia care reprezintă noua generație ce are potențialul necesar de a aduce schimbări pozitive în societatea nigeriană și terminând cu acele personaje care întruchipează paradoxurile lumii moderne și posedă cheia care deschide tărâmul Arcadiilor interioare, acele spații private care îi sunt atât de dragi lui Okri.

Okri creează tipologii. Personajele sale sunt liminale ca și spațiul în care trăiesc. Liminalitatea face ca identitatea lor să fie delicată: ea fie îi distruge fie îi ajută să supraviețuiască în noul mediu sau în noua ordine socială. Această identitate este cauza căderii lui Jonan (*Flowers and Shadows*) și a lui Madame Koto pentru că ambii sunt prizonierii unei mentalități coloniale rigide și a propriilor ambiții care îi distrug în cele din urmă. Tatăl lui Omovo (*The Landscapes Within, Dangerous Love*), ca reprezentant al vechii generații, este victima aceluiași tip de mentalitate. Dispariția acestor personaje evidențiază credința lui Okri că noua generație poate să aducă schimbări pozitive doar dacă rupe toate legăturile cu trecutul. Pentru Jeffia care personifică noua generație, trecerea graniței dintre orânduirea colonială și cea nouă, post-colonială, are ca rezultat construirea unei noi identități funcționale care îl ajută să se adapteze noilor vremuri. Părinții lui Azaro demonstrează că atitudinea și voința de a acționa sunt factori importanți care pot să aducă schimbări pozitive în societate. Tatăl îl înfruntă deschis pe proprietar când acesta amenință să-l evacueze împreună cu familia din camera pe care o ocupă și să le mărească chiria. Mama și femeile din sat trăiesc sărăcia cu demnitate. Ele se angajează în activități în care militează împotriva nedreptății și corupției. Părinții lui Azaro își exprimă dezacordul față de nedreptățile politicianilor. În acest fel, Okri îi transformă în exemple de urmat. Societatea nigeriană coruptă derutează cetățenii. Cei mai afectați sunt locuitorii marilor orașe. Ei devin nesiguri de identitatea lor deoarece orașul este un loc liminal unde tradiția se întâlnește și se îngemănează cu elemente străine. Prinși în această capcană haotică, locuitorii orașelor nu pot să și formeze o identitate viabilă care i-ar ajuta să ducă o viață decentă. Doamna Okwe, Cynthia și Juliet sunt supraviețuitoarele lui Okri. Viața lor gravitează în jurul lui Jonan și este modelată de influența puternică dar negativă a acestuia. Atâta vreme cât el este în viață, ele supraviețuiesc cu

greu. Moartea lui eliberează cele trei femei care au acum posibilitatea să-și ordoneze viața așa cum doresc. În *In Arcadia*, scriitorul descrie condiția nefericită a omului modern într-o serie de personaje ratate din punct de vedere profesional. În ciuda situației lor disperate, există speranță chiar și pentru ele, pentru că, așa cum arată Okri, au în interiorul lor mugurii regenerării spirituale. Aceste personaje sunt capabile să-și găsească Arcadia interioară și să trăiască în ea.

Capitolul al patrulea, ***Arta: ordine și semnificație în lumea destrămată a lui Ben Okri***, este o analiză a viziunii scriitorului asupra artei și a esteticii sale. Capitolul urmărește dezvoltarea artistică și spirituală a personajelor-artiști ai scriitorului : Omovo, pictorul-protagonist din *The Landscapes Within* și *Dangerous Love*; fotograful din trilogia *The Famished Road*; Mistletoe, pictorița din *In Arcadia* și domnița din *Starbook*. De asemenea, demonstrează că, călătoria protagonistului invizibil prin orașul Celor Nevăzuți din *Astonishing the Gods* este o replică a dezvoltării spirituale și artistice a artiștilor menționați mai sus. În cele din urmă, capitolul îl prezintă pe Azaro ca o sinteză a artiștilor okrieni.

Cu excepția fotografului, artiștii scriitorului sunt foarte tineri. Ei trec printr-un proces de dezvoltare artistică și spirituală care are la bază suferința. Okri este convins că „arta nu este rezultatul fericirii și mulțumirii, al norocului și al frumosului, al binecuvântării și al plenitudinii...” (83). Arta adevărată crește din adâncimile unui spirit încercat și este vehicolul care ajută artistul să-și găsească pacea. Dezvoltarea artiștilor okrieni este un proces dur. Ei înfruntă pierderi, nedreptate, slăbiciuni, dependență, teamă și lipsa încrederii în sine. Odată cu dezvoltarea lor artistică și spirituală, artiștii își însușesc și o identitate stabilă care îi ajută să stabilească legături cu lumea înconjurătoare.

Artiștii-protagoniști okrieni îl reprezintă pe scriitor în diferitele etape din viață. Atât scriitorul cât și artiștii săi sunt în permanentă mișcare. Se sugerează că ei evoluează constant, călătorind mereu. Omovo întruchipează scriitorul adolescent care, aflat încă pe tărâm nigerian, este nesigur de traiectoria sa artistică și caută inspirație la marii artiști/ scriitori ai lumii. Azaro (trilogia *The Famished Road*) este tânărul Okri care a părăsit Nigeria în căutarea iluminării spirituale în Anglia. Domnița îl reprezintă pe scriitorul încă imatur care încearcă din greu să-și formeze propriul stil și să-și găsească propriul credo. Ea îl întruchipează pe Okri în etapa în care acesta scria nuvelele ce precedă faimoasa trilogie cu proza sa hibridă uimitoare. Fotograful este scriitorul militant care nu ezită să acuze liderii politici, să le denunțe minciunile și să stârnească dorința maselor de a lupta pentru o viață mai bună. Mistletoe este scriitorul matur care și-a găsit propriul drum în lumea artei, este încrezător în forțele proprii pentru că este conștient de potențialul său dar care își cunoaște și limitările. Acum el poate să-i învețe pe ceilalți arta de a trăi

pentru că și-a descoperit Arcadia interioară, acel loc înăuntrul oricărei ființe umane care este constant în contact cu zeii.

Capitolul al cincilea, *Despre timp și spații*, este o sinteză a tipurilor de spațiu pe care Okri le creează în scrierile sale. Timpul le completează. Rezultatele procesului creator al artiștilor sunt operele de artă. Fie că sunt picturi, sculpturi sau cărți, ele delimitează un spațiu propriu: spațiul operei de artă care comunică permanent cu lumea exterioară. Spațiul operei de artă este terenul artistului, pe de o parte. Pe de alta, ar trebui să fie mereu în legătură cu consumatorii de artă. Aceștia pot fie să îmbogățească acest spațiu fie să-i minimalizeze meritele prin interpretare. Okri evidențiază importanța colaborării dintre artist, operă și consumatorul de artă. În absența cititorului/ privitorului/ criticului de artă, activitatea artistică este lipsită de sens. Atât artistul cât și operele sale trebuie să se adreseze lumii exterioare.

Prin scris ia naștere spațiul ficțional interior al cărților. Acesta este suma câtorva subspații: spațiul real, spațiul imaginat și spațiul povestirii. Visele sunt o categorie aparte a spațiilor imaginate la Okri. Ele întregesc viața personajelor legând trupul, sufletul și mintea. Ele trimit personajele într-o altă dimensiune care le-ar rămâne inaccesibilă acestora altfel. Scriitorul dă viselor diverse semnificații. Ele sunt premoniții sau coșmaruri ca visul doamnei Okwe din *Flowers and Shadows*, visul lui Ifi despre propria moarte în *Dangerous Love* sau coșmarul comis-voiajorului în „Stars of the New Curfew”. În *Starbook*, visele îi avertizează pe prinț și pe domniță despre viitoarele lor chinuri ca sclavi în țări îndepărtate. Visele Tatălui din *The Famished Road* îi arată prezentul și viitorul țării precum și modalitatea de vindecare a societății bolnave în care trăiește. Visele și viziunile îi ajută pe oamenii de rând să intre în contact cu cartea vieții, acel rezervor imens și inepuizabil de cunoaștere și inspirație al omenirii. În *Starbook*, tribul artiștilor creează inspirându-se din vise.

Lumea interioară a artiștilor este o altă categorie importantă a spațiilor imaginate ale scriitorului. În aceste tărâmurii speciale imaginația artiștilor are libertatea de a parcurge timpuri și spații și de a elibera inspirația de care aceștia au nevoie pentru a crea. Lumile particulare ale artiștilor sunt Arcadiile lor interioare, singurele locuri unde, din punctul de vedere al scriitorului, spiritul se poate odihni în timpul vieții.

Okri creează și spații exterioare. Acestea sunt : camera/ casa, satul, barul lui Madame Koto, drumul, pădurea, lumea spiritelor și orașul. Aceste spații formează realitatea palpabilă a personajelor. Cea mai ne semnificativă schimbare a lor produce modificarea modului în care personajele privesc lumea înconjurătoare și în consecință, le modifică identitatea. Acest lucru se întâmplă în trilogie atunci când pădurea este tăiată pentru a face loc modernului. Distrugerea ei simbolizează dispariția tradițiilor ancestrale africane. Camera/ casa este de cele mai multe ori

forțată să se deschidă de către personaje nedorite. În loc să fie protejați, locuitorii acestui spațiu sunt expuși la influențele negative venite din exterior. Satul este un spațiu liminal situat între pădurea pe care o protejează și oraș. Barul lui Madame Koto este un loc al epifaniilor, aflat la granița dintre lumea celor vii și tărâmul spiritelor. Este o frontieră unde se întâlnesc și se îngemănează două lumi. Ca spațiu de frontieră, barul lui Madame Koto poate fi interpretat ca imagine a spațiului diasporic. Prezența drumului în lucrările lui Okri este normală deoarece drumul are întotdeauna legătură cu călătoriile și întâlnirile, două teme caracteristice scriitorilor de diaspora. Dacă barul lui Koto reprezintă spațiul diasporei, spațiile exterioare pe care le creează Okri reprezintă puncte cheie ale călătoriei scriitorului diasporic. Astfel, camera/ casa pot fi interpretate drept țara de origine a scriitorului pe care acesta o părăsește forțat sau de bună voie. Drumul reprezintă călătoria care presupune trecerea unei frontiere. În cele din urmă, orașul cu numeroasele tentații și capcane este noua locație unde artistul emigrant trebuie să-și construiască o nouă identitate și să-și găsească un cămin.

În nuvele, Okri dă viață lumii ezotericului pe care o perfecționează în trilogia *The Famished Road*. Prezența acestui tărâm i-a îndemnat pe critici să așeze opera lui Okri în categoria realismului magic. Scriitorul a negat în repetate rânduri aceste categorizări explicând că lumea pe care o descrie nu este produsul imaginației. Deși are multe în comun cu lumile fantastice concepute de scriitorii magic realiști, ea este *reală*. Pentru a o descrie, scriitorul a apelat la credințele ancestrale africane. Conform acestora, pe lângă lumea pe care oamenii o percep cu ochii trupești există altele paralele care sunt *reale*. Una dintre aceste realități multiple este locul în care morții continuă să trăiască după ce existența lor pe pământ s-a încheiat.

Capitolul al șaselea, *Stil și tehnici*, este o analiză succintă a stilului lui Okri urmărind dezvoltarea acestuia de la primele opere până la cel mai recent roman, *Starbook*. Stilul scriitorului oglindește evoluția sa ca scriitor de diaspora. Primele romane, *Flowers and Shadows* și *The Landscapes Within*, sunt exemple de imitare. Scriitorul neexperimentat a căutat modele europene pentru că nu avea un stil personal. Avea de învățat, încă. Nuvelele reprezintă etapa în care Okri experimentează cu diverse influențe în căutarea unui stil propriu. În ele, pentru prima dată, scriitorul folosește tehnica întrepătrunderii dintre real și ezoteric pe care o rafinează în *The Famished Road*. Proza frumoasă și poetică a trilogiei cu influențele sale africane și europene arată că scriitorul și-a perfecționat măiestria artistică. Operele pe care le-a scris după trilogie poartă amprenta stilului său inconfundabil.

De-a lungul anilor, criticii au plasat operele lui Okri în categoriile scrierilor postcoloniale și magic realiste. Scriitorul a respins aceste etichetări argumentând că

...[ceea] ce modelează o operă de artă...are legătură cu epoca în care trăiește [artistul], dar este mult mai strâns legat de adevărata orientare în viață care este ceva personal...La acest nivel se regăsesc adevăratele afinități ale scriitorilor. De aceea eu resping ferm modul în care opera mea este așezată într-un context marginal, de periferie, postcolonial sau ceva asemănător...[p]entru că această categorizare circumscrie opera unui timp/ context istoric iar nu unui context personal și unei necesități interioare...și dincolo de aceasta.

(Okri 43-44)

Okri nu neagă influența factorilor sociali și istorici asupra operei de artă dar susține că orice operă artistică este produsul spiritului artistului care este modelat de epoca în care acesta trăiește. Această notă personală, „adevăratele afinități” (Okri 43) adună artiștii într-o comunitate. Firul invizibil care leagă scriitorii de diaspora nu este originea lor sau experiența comună a emigrației ci ceva mult mai subtil care se manifestă la nivelul ființei lor interioare. Ei împărtășesc obiective comune al căror scop ultim este vindecarea lumii prin revelarea adevărului care este de multe ori ascuns de minciunile liderilor lumii. Aceste scopuri comune circumscriu artiștii unei familii spirituale căreia Okri simte că îi aparține. Din acest motiv, operele de artă nu trebuie incluse în categorii care le distorsionează mesajul și scopul. Ca produse ale spiritului care nu cunoaște granițe și epoci, ele sunt create pentru a uni. Ele remodelează lumea. În eseul său, „Redreaming the World”, Okri subliniază obligația artiștilor de a spune adevărul, de „a învăța de la lume și de a învăța lumea să învețe de la ei” (131). El revine asupra acestei idei, întărind-o, într-un interviu despre *Starbook* unde declară următoarele: „[e]u cred că probabil scopul a ceea ce noi încercăm să facem prin artă este, în cele din urmă, să încântăm inima și mintea umană pentru a le descoperi adevăratul regat al măreției lor”. O mărturisire care cuprinde atât estetica cât și scopul artei scriitorului.

Bibliografie:

- Okri, Ben. *Flowers and Shadows*. London: Longman Drumbeat, 1980. Print.
- . *The Landscapes Within*. Essex: Longman, 1981. Print.
- . *The Famished Road*. London. 1991. Vintage, 2009. Print.
- . *The Famished Road*. New York: Nan A. Talese, 1992. Print.
- . *Songs of Enchantment*. London: Jonathan Cape, 1993. Print.
- . *Infinite Riches*. London: Phoenix House, 1998. Print.
- . *Dangerous Love*. London: Phoenix House, 1996. Print.
- . *In Arcadia*. London : Phoenix, 2002. Print.
- . *Starbook*. London: Rider, 2007. Print.
- . *A Way of Being Free*. London : Phoenix, 1997. Print.
- . *Incidents at the Shrine*. London: Vintage, 1993. Print.
- . *Stars of the New Curfew*. London: Vintage, 1998. Print.

*

- Adeniji, Abiodun. "Once upon a Time, There Was a King of the Road: Satire and Anger in Okri's Romantic Myths" *Lagos Papers in English Studies* Vol.4, 2009. 138-146.
- . "The Interface of Myth and Realism in Okri's Setting" *Lagos Papers in English Studies* Vol.3, 2008. 204-218.
- Akanji, Olajide O. "'The Problem of Belonging': the identity question and the dilemma of nation - building in Nigeria" *African Identities* Vol.9, No.2, May 2011. 117-132.
- Armstrong, Andrew. "Speaking through the wound: irruption and memory in the writing of Ben Okri and Festus Iyayi" *Journal of African Cultural Studies* Vol.13, Number 2, December 2000. 173-183.
- Ashcroft, Bill. "Remembering the future: utopianism in African literature" *Textual Practice* 23(5) 2009. 703-722.
- Balzer, Cam. "Mme.- dolph and the Question of (Postcolonial) Art" *Commonwealth* 18.2 Spring 1996. 13-20.
- Duran, Gloria. "The Antipodes of Surrealism: Salvador Dalí and Remedios Varo" *Symposium*. Winter 1989. 297-311.
- Fox, Alistair. "In Search of the Postmodern Utopia: Ben Okri's In Arcadia" *Portal Journal of Multidisciplinary International Studies* Vol.2, No.2, July 2005. 1-16.
- Fulford, Sarah. "Ben Okri, the Aesthetic, and the Problem with Theory" *Comparative Literature Studies*. Vol.46, No.2, 2009. 233-260.
- Gane, Gillian. "The Forest and the Road in Novels by Chinua Achebe and Ben Okri" *Alternation* 14,2. 2007. 40-52.
- Hassan, Wail S. "Leila Aboulela and the Ideology of Muslim Immigrant Fiction" *Novel* Spring/ Summer 2008. 298-319.
- Hawley, John C. "Ben Okri's Spirit-Child: *Abiku* Migration and Postmodernity" *Research in*

- African Literatures* 26.1 Spring 1995. 30-39.
- Hogan, Patrick Colm. "Kashmir and the Politics of Identity" *Twentieth Century Literature* 47.4 Winter 2001. 510-544.
- Kane, Jane. "The migrant intellectual and the body of history: Salman Rushdie's 'Midnight's Children'" *Contemporary Literature* 37.1 Spring 1996: 94. 1-17.
- Kehinde, Ayo. "Rulers Against Writers, Writers Against Rulers: The Failed Promise of the Public Sphere in Postcolonial Nigerian Fiction" *Lumina* Vol.21, No.1, March 2010. 1-31.
- . "Narrating the African city from the diaspora: Lagos as a trope in Ben Okri and Chika Unigwe's short stories" *African Identities* 5:2 2007. 231-246.
- Machado, Elena Sáez. "Postcoloniality, Atlantic Orders, and the Migrant Male in the Writings of Caryl Phillips" *Small Axe* 17 March 2005. 17-39.
- Mamudu, Ayo. "Portrait of a Young Artist in Ben Okri's *The Landscapes Within*" *Commonwealth* Vol.13, No.2, Spring 1991. 85-91.
- Mensah, Nana Yaa. "'The Book of Laughter and Forgetting'. An Interview with Ben Okri" *Wasafiri*. 23:2. 2008. 11-16.
- Mundy, Jennifer. "Surrealism and Painting: Describing the Imaginary" *Art History* Vol.10, No.4, December 1987. 492-508.
- Norridge, Zoe. "Sex as Synecdoche: Intimate Languages of Violence in Chimamanda Ngozi Adichie's *Half of a Yellow Sun* and Aminatta Forna's *The Memory of Love*" *Research in African Literatures*, Vol.43, No.2, Summer 2012. 18-39.
- Obiechina, Emanuel. "Parallels of Power and Powerlessness: Exploration in Anglophone African Fiction Today" *Issue: A Journal of Opinion* Vol.20, No.2, Summer 1992. 17-25.
- O'Connor, Maurice. "A Journey Towards Stillness" *Wasafiri* 23:2 2008. 17-22.
- Ogunsanwo, Olatubosun. "Intertextuality and Post-Colonial Literature in Ben Okri's 'The Famished Road'" *R.A.L.* Vol.26, No.1, Spring 1995. 40-52.
- Pordzik, Ralph. "An African Utopographer: Ben Okri's *Astonishing the Gods* and the Quest for Postcolonial Utopia" *ZAA: Zeitschrift für Anglistik und Americanistik. A Quarterly of Language, Literature and Culture* 48.1 2000. 44-56.
- Porter, Abioseh Michael. "Ben Okri's *The Landscapes Within*: A Metaphor for Personal and National Development" *World Literature Written in English* 28.2 1988. 203-210.
- Smith, Anna. "Dreams of cultural violence: Ben Okri and the politics of the imagination" *World Literature Written in English* 38:2. 2000. 44-54.
- Tunca, Daria. "Ben Okri's *The Landscapes Within* and *Dangerous Love*: Vision and Revision" *BELL New Series 2: The Language/ Literature Interface* 2004. 85-101.

Uchendu, Egodi. "Recollections of Childhood Experiences During the Nigerian Civil War" *Africa* 77 (3) 2007. 393-418.

Whyte, Philip. "Photography in Ben Okri's *The Famished Road*" *Commonwealth* 23.2 Spring 2001. 21-28.

Yai, Olabiyi Babalola. "Tradition and the Yoruba Artist" *African Arts* 1999. 32-35.

Zamora, Lois Parkinson. "The Magical Tables of Isabel Allende and Remedios Varo" *Comparative Literature* Vol.4, No.22. 113-143.

*

Ajayi, J.F.A. "Colonialism: An Episode in African History". *Colonialism in Africa*. Vol. II. Ed. Gann, L.H. and Peter Duignan. Cambridge: Cambridge University Press, 1969. 497-509. Print.

Alghamdi, Alaa. "Chapter One: Introduction. Home and Identity in Postcolonial Perspectives". *Transformations of the Liminal Self. Configurations of Home and Identity for Muslim Characters in British Postcolonial Fiction*. Bloomington: iUniverse, 2011. 3-29. Print.

---. "Chapter Two: Postcolonial Examination- Foundations and Evolutions". 29-46.

Arana, Victoria & Lauri Ramey, eds. *Black British Writing*. New York: Palgrave Manmillan, 2004. Print.

Okpala, Jude Chudi. "Chapter 9: Deterritorialization, Black British Writers and the Case of Ben Okri". Arana 145-159.

Weedon, Chris. "Identity and Belonging in Contemporary Black British Writing". Arana 73-95.

Bachelard, Gaston. "Casa de la pivniță la pod. Sensul colibeii". *Poetica spațiului*. Traducere de Irina Bădescu. Pitești: Paralela 45, 2005. 35-67. Print.

Bahtin, Mihail. "Observații finale". *Probleme de literatură și estetică*. București : ed. Univers, 1982. 474- 490. Print.

Ball, Anna. "Here Is Where I am". *Rerouting the Postcolonial. New Directions for the New Millenium*. Eds. Wilson, Janet, Cristina Șandru and Sarah Lawson Welsh. London: Routledge, 2010. 117-127. Print.

Boesch, Ernst E. "The Enigmatic Other". *Otherness in Question: Labyrinths of the Self*. Eds. Simão, Livia Mathias and Jaan Valsiner. IAP- Information Age Publishing 2007. 3-9. Print.

Blanchot, Maurice. "A citi". *Spațiul literar*. Traducere de Irina Mavrodin. București: ed. Univers, 1980. 121-129. Print.

Brînzeu, Pia, ed. "Après Bahtin: spațiul ficțional și naratologia". *Spațiul în romanul anglo- saxon contemporan*. București: Art, 2011. 29-51. Print.

Caws, Mary Ann, ed. "Survey". *Surrealism*. London: Phaidon Press, 2004. 12-47. Print.

- Childs, Peter. "Salman Rushdie: A Long Geographical Perspective". *Contemporary Novelists. British Fiction Since 1970*. New York: Palgrave Macmillan, 2005. 180-200. Print.
- Cooper, Brenda. "'Out of the centre of my forehead, an eye opened' Ben Okri's *The Famished Road*". *Magical Realism in West African Fiction: Seeing with a Third Eye*. London: Routledge, 1998. 67-114. Print.
- Coundouriotis, Eleni. "Landscapes of Forgetfulness: Reinventing the Historical in Ben Okri's 'The Famished Road'". *The Post-Colonial Condition of African Literature*. Eds. Gover, Daniel, John Contch-Morgan and Jane Bryce. Africa World Press, Inc., 2000. 41-49. Print.
- Crawford, Mary. "Chapter 8: Commitments: Women and Close Relationships". *Transformations. Women, Gender and Psychology*. New York: McGraw Hill, 2006. 233-261. Print.
- . "Chapter 12: Violence against Women". 370-404.
- Cribb, Timothy J., ed. "In the Shadow of Language: from Joyce to Okri". *Imagined Commonwealths. Cambridge Essays on Commonwealth and International Literature in English*. London: Macmillan Press, 1999. 105-124. Print.
- Cristea, Valeriu. "Introducere". *Spațiul în literatură*. Ed. Cartea Românească, 1979. Print.
- Davidson, Basil. "The Years of Trial". *The African Slave Trade*. Oxford: James Currey Ltd., 1996. 53-95. Print.
- Eccard, Jonathan. "Revaluating African Historicities: Okri's Three – Volume Cycle". *African Diasporas. Ancestors, Migrations and Boundaries*. Nr. 14. Eds. Cancel, Robert & Winifred Woodhull. African Literature Association Annual Series Vol.14 Africa World Press, 2008. 143-158. Print.
- Eliade, Mircea. "Omogenitate spațială și hierofanie". *Sacrul și profanul*. Traducere de Brândușa Prepeliceanu, Ed. a III-a. București: Humanitas, 2000. 19-22. Print.
- . "Teofanie și semne". 22-25.
- . "Lumea noastră se află întotdeauna în centru". 35-39.
- . "Durata profană și timpul sacru". 54-60.
- . "Omul - contemporan periodic cu zeii". 70-73.
- . "Durohana și visul treaz". *Mituri, vise și mistere*. Traducere de Maria Ivănescu și Cezar Ivănescu. București : Univers Enciclopedic, 2010. 121-130. Print.
- . "Miturile lumii moderne". 15-30.
- Erhardt, Virginia. "Chapter 1. Introduction". *Head Over Heels. Wives Who Stay with Cross-Dressers and Transsexuals*. New York: The Haworth Press, 2007. 1-14. Print.
- . "Chapter 2. Transgender". 15-21.
- Flint, John E. "Nigeria: the colonial experience from 1880 to 1914." *Colonialism in Africa*. Ed. Gann, L.H. & Peter Duignan. Cambridge: Cambridge University Press, 1969. 220-260. Print.

- Gardiner, Judith K. "Mind mother: psychoanalysis and feminism". *Making a Difference: Feminist Literary Criticism*. Eds. Gayle Greene and Coppélia Khan. London and New York: Routledge, 1985. 113-145. Print.
- George, Rosemary Marangoly. "Prologue. All fiction is homesickness". *The Politics of Home: Postcolonial Relocations and Twentieth-Century Fiction*. University of California Press, 1999. 1-10. Print.
- Ghiță, Zoe Maria. "Ben Okri - **The Famished Road**". *Multi-Cultural Aspects in the British Novel of the 1980's*. Cluj-Napoca, 2007. 168-194. Print.
- Görtschacher, Wolfgang. "Ben Okri". *British and Irish short-fiction writers, 1945 - 2000*". Eds. Malcom, Cheryl Alexander and David Malcom. Detroit: Thomson/ Gale, 2006. 298-303. Print.
- Grant, Damian. "Midnight's Children". *Salman Rushdie*. Plymouth: Northcote House Publishers, 1999. 39-52. Print.
- Head, Dominic. "Multicultural Personae". *The Cambridge Introduction to Modern British Fiction, 1950 - 2000*. Cambridge: Cambridge University Press, 2002. 157-187. Print.
- Heidegger, Martin. "The Origin of the Work of Art". *Key Concepts*. Ed. Bret W. Davis. Durham: Acumen, 2010. 254-278. Print.
- Hugnet, Georges. "In the Light of Surrealism". *Fantastic Art, Dada, Surrealism*. Ed. Alfred H. Barr Arno Press, 1968. Print.
- Lane, Richard J., Rod Mengham & Philip Tew, eds. *Contemporary British Fiction*. Polity Press, 2003. Print.
 Baker, Stephen. "Salman Rushdie: History, Self and the Fiction of Truth". Lane 145-156.
 Buchanan, Brad. "Caryl Phillips: Colonialism, Cultural Hybridity and Racial Difference". Lane 174-188.
- Lavie, Smadar & Ted Swedenburg. "Introduction: Displacement, Diaspora and Geographies of Identity". *Displacement, Diaspora and Geographies of Identity*. Eds. Lavie, Smadar & Ted Swedenburg. Duke University Press, 1996. 1-26. Print.
- Ledent, Bénédicte. "The Early Fiction". *Caryl Phillips*. Manchester: Manchester University Press, 2002. 17-54. Print.
- Maja-Pearce, Adewale. "Darkness Visible". *A Mask Dancing. Nigerian Novelists of the Eighties*. London: Hans Zell Publishers, 1992. 73-103. Print.
- Marks, Isaac M. "Chapter 1. Fear, Defense and Evolution". *Fears, Phobias and Rituals: Panic, Anxiety, and Their Disorders*. Oxford University Press, 1987. 3-24. Print.
- Mathuray, Mark. "Sacred Realism: Ben Okri's *The Famished Road*". *On the Sacred in African Literature. Old Gods and New Worlds*. Palgrave Macmillan, 2009. 115-136. Print.
- Matravers, Derek. "Art, Expression and Emotion". *The Routledge Companion to Aesthetics*. 2nd edition. Eds. Gaunt, Berys & Dominic McIver Lopes. Routledge, 2005. 445-455. Print.

- Munro, Ian. "Chapter Five: Mapping the Postcolonial Metropolis: Three Recent Novels from Nigeria". *Representing Minorities: Studies in Literature and Criticism*. Ed. Touaf, Larbi & Soumia Boutkhal. Newcastle: Cambridge Scholars Press, 2006. 38-54. Print.
- Nayar, Pramod K. "Hybridity, Diaspora, Cosmopolitanism". *Postcolonial literature. An Introduction*. Delhi: Dorling Kindersley, 2008. 186-220. Print.
- Niven, Alastair. "Achebe and Okri: Contrasts in the Response to Civil War". *Short Fiction in the New Literatures in English. Conference Papers*. Ed. Jacqueline Bardolph. Aarhus: EACLALS, 1989. 277-283. Print.
- Nnolim, Charles. "Ben Okri: Writer as Artist". *Approaches to the African Novel: Essays in Analysis*. Port Harcourt: Saros International Publishers, 1992. 173-188. Print.
- O'Connor, Maurice. *The Writings of Ben Okri. Transcending the Local and the National*. New Delhi: Prestige 2008. Print.
- . "Chapter Seventeen: Ben Okri as Cultural Translator". *New Trends in Translation and Cultural Identity*. Eds. Calvo, Micaela Muñoz, Carmen Buesa-Gómez & M. Ángeles Ruiz-Moneva. Cambridge Scholars Publishing, 2008. 237-247. Print.
- Oatley, Keith. "Chapter One: Meaning and Ambiguity". *Emotions. A Brief History*. Blackwell Publishing 2004. 1-18. Print.
- Ogunbayo, Sola. "Border-Crossing Through Myth-Making: The Unbarred Muse in Selected Nigerian Literature". *Negotiating Afropolitanism: Essays on Borders and Spaces in Contemporary African Literature and Folklore*. Ed. Jennifer Wawrzinek. Amsterdam: Editions Rodopi, 2011. 61-73. Print.
- Oliva, Renato. "Re-Dreaming the World. Ben Okri's Shamanic Realism". *Coterminous Worlds: MagicRealism and Contemporary Post-Colonial Literature in English*. Eds. Linguanti, Elsa, Francesco Casotti & Carmen Concilio. Amsterdam-Atlanta: Editions Rodopi B.V., 1999. 171-196. Print.
- Osaghae, Eghosa E. "Post war developments". *Crippled Giant*. London: C. Hurts & Co. (Publishers), 1998. 68-79. Print.
- Owusu, Kwesi, ed. *Black British Culture and Society. A Reader*. London: Routledge, 2000. Print.
- Gates Jr., Henry Louis. "A Reporter at Large: Black London". Owusu 169-179.
- Jaggi, Maya. "The Final Passage. An Interview with writer Caryl Phillips". Owusu 157-169.
- Owusu, Kwesi. "The Struggle for a radical Black political culture: an interview with A. Sivanandan". Owusu 416-425.
- . "The Commission for Racial Equality and the Politics of Race Relations". Owusu 425-435.
- Quayson, Ato. "Harvesting the folkloric intuition: Ben Okri's *The Famished Road*". 519-545.
- Palmer, Eustace. "Cyprian Ekwensi: *People of the City, Jagua Nana, Burning Grass, Beautiful Feathers, Survive the Peace*". *The Growth of the African Novel*. London: Heinemann, 1979. 36-62. Print.
- . "Ben Okri. *The Famished Road*". *Of War and Women, Oppression and Optimism*. New

- Essays on the African Novel*. ASMARA: Africa World Press, 2008. 225-258. Print.
- Phillips, Caryl. "Introduction: The Gift of Displacement". *A New World Order*. London: Secker & Warburg, 2001. 129-134. Print.
- . "The Pioneers: Fifty Years of Caribbean Migration to Britain". 264-282.
- . "St. Kitts: 19 September 1983". 135-143.
- Phillips, Maggie. "Ben Okri's River Narratives: *The Famished Road* and *Songs of Enchantment*". *Contemporary African Fiction*. Ed. Derek Wright. Bayreuth African Studies 1997. 167-179. Print.
- Quayson, Ato. "Magical realism and the African novel". *The Cambridge Companion to the African Novel*. Ed. Abila Irele. Cambridge: Cambridge University Press, 2009. 161-176. Print.
- . "Orality - (Theory) - Textuality: Tutuola, Okri, and the relationship of literary practice to oral traditions". *The Pressures of the Text: Orality, Texts and the Telling of Tales*. Ed. Stewart Brown. Birmingham: Centre of West African Studies. Birmingham University African Studies Series. No. 4. 96-115. Print.
- . "Narrative Through a Prism of Indigenous Beliefs. Examples from Ben Okri's Short Stories". *Strategic Transformations in Nigerian Writing*. Bloomington & Indianapolis: Indiana University Press, 1997. 101-120. Print.
- Ringrose, Christopher. "Assessing Ben Okri's Fiction 1995-2005". *British Fiction Today*. Eds. Philip Tew and Rod Mengham. London: Continuum, 2006. Print.
- Rodríguez, Marta Sofía López. "Ben Okri: Politics in the World of Spirits". *On Writing [and] Race in Contemporary Britain*. Ed. Fernando Galvan. Universidad de Alcalá de Henares, 1999. 101-105. Print.
- Roy, Anjali. "Post-Modern or Post-Colonial? Magic Realism in Okri's **The Famished Road**". *The Post-Colonial Condition of African Literature*. No.6 Eds. Gover, Daniel, John Conteh Morgan and Jane Bryce. ASMARA: African World Press, 2000. Print.
- Rushdie, Salman. "Imaginary Homelands". *Imaginary Homelands: essays and criticism 1981-1991*. Penguin Books, 1991. 9-21. Print.
- . "Erratá: or Unbelievable Narration in *Midnight's Children*". 22-25.
- . "The Location of Brazil". 118-125.
- . "The New Empire Within Britain". 129-138.
- Sărăcuț, Cristina. "Introducere". *Ekphrasis-miniature în mantia lumii*. Cluj-Napoca: Casa Cărții de Știință, 2009. 7-16. Print.
- Simola, Raisa. "Immigrant Stories of Belonging by Ben Okri". *African Writers and Their Readers. Essays in Honor of Bernth Lindfors*. Vol. II. Eds. Falola, Toyin and Barbara Harlow. Africa World Press, 2002. 397-413. Print.
- Sludds, Kelvin. "Heidegger's Account of Angst and Death in 'Being and Time'". *Emotions. Their Cognitive Base and Ontological Importance*. Bern: Peter Lang AG, International Academic Publishers, 2009. 167-187. Print.
- Smith, Andrew. "Migrancy, Hybridity and postcolonial literary studies". *The Cambridge*

Companion to Postcolonial Literary Studies. Ed. Neil Lazarus. Cambridge: Cambridge University Press, 2008. 241-261. Print.

Snir, Raphael, Itzhak Burke & Roland Burke. "Workaholic, or just hard worker?". *Workaholism In Organizations: New Research Directions*. Bradford: Emerald Group Publishing L.T.D. 394-417. 2006. ebook.

Tolofon, Andre. "Ben Okri's *Flowers and Shadows* Or The Difficult Happy Medium". *The African Fiction*. Ed. Shyam S. Agarwalla. New Delhi: Prestige Books, 2000. 47-55. Print.

Vázquez, José Santiago Fernández. "'The Pilgrim's Progress through the Mind': The Politics of Epistemology in Ben Okri's *Astonishing the Gods* and Joseph Conrad's *Heart of Darkness*". *On Writing [and] Race in Contemporary Britain*. Ed. Fernando Galvan. Universidad de Alcala de HERNANDES, 1999. 107-114. Print.

Wallerstein, Immanuel. "The Colonial Era in Africa: Changes in the Social Structure". *Colonialism in Africa*. Vol. II. Ed. Gann, L.H. and Peter Duignan. Cambridge: Cambridge University Press, 1969. 399-421. Print.

Warnes, Christopher. "The African World View in Ben Okri's *The Famished Road*". *Magical Realism and the Postcolonial Novel. Between Faith and Irreverence*. Palgrave Macmillan, 2009. 124-149. Print.

---. "Ben Okri". *World writers in English*. Ed. Jay Parini. New York: Scribner, 2004. 459-475. Print.

Ying, Zhu. "Chapter Four: An undiscovered continent: Ben Okri's *The Famished Road* and the enlargement of historical reality". *Fiction and the Incompleteness of History. Toni Morrison, V.S. Naipaul and Ben Okri*. Bern: Peter Lang, 2006. 107-140. Print.

*

Aboulela, Leila. *Minaret*. London: Bloomsbury, 2006. Print.

Ades, Dawn. *Dada and Surrealism*. London: Thames and Hudson, 1974. Print.

Adichie, Chimamanda Ngozi. *Half of a Yellow Sun*. London: Haper Perennial, 2007. Print.

Aldea, Eva. *Magical Realism and Deleuze: The Indiscernibility of Difference in Postcolonial Literature*. London: Continuum International Publishing, 2011. Print.

Ashcroft, Bill, Gareth Griffiths & Helen Tiffin, eds. *The Empire Writes Back. Theory and Practice in Post-Colonial Literatures*. London: Routledge, 1989. Print.

Bartoli-Anglard, Véronique. *Le Surréalisme*. Nathan, 1989. Print.

Chevalier, Jean & Alain Gheerbrant. *Dictionar de simboluri*. Bucuresti : Artemis, 1969. Print.

Cioran, Emil. *Pe cumile disperării*. Ediția a III-a. București: Humanitas, 1993. Print.

- Costantini, Mariaconcetta. *Behind the Mask. A Study of Ben Okri's Fiction*. Roma: Carocci editore, 2002. Print.
- Cottom, Daniel. *Abyss of Reason: Cultural Movements, Revelations and Betrayals*. Oxford: Oxford University Press, 1991. Print.
- Edmond, Jacob. *A common strangeness: contemporary poetry, cross-cultural encounters, comparative Literature*. New York: Fordham University Press, 2012. Print.
- Fraser, Robert. *Ben Okri: Towards the Invisible City*. Plymouth: Northcote House Publishers, 2002. Print.
- Izard, Carroll E. *The Psychology of Emotions*. New York: Plenum Press, 1991. Print.
- Jean, Marcel. *The History of Surrealist Painting*. Trans. Simon Watson Taylor. London: Weidenfeld & Nicolson, 1960. Print.
- Kaplan, Janet A. *Remedios Varo. Unexpected Journeys*. London and New York: Abbeville Press Publishers, 2000. Print.
- Moh, Felicia Alu. *Ben Okri: An Introduction to His Early Fiction*. Enugu: Fourth Dimension Publishers, 2001. Print.
- Nichols, Wendalyn, ed. *Dictionary of Contemporary English*. 3rd ed. Essex: Pearson Education Limited, 2000. Print.
- Phillips, Caryl. *The Final Passage*. London: Faber & Faber, 1985. Print.
---. *A State of Independence*. London: Picador, 1995. Print.
- Rushdie, Salman. *Midnight's Children*. London: Pan Books Ltd., 1982. Print.
- Washington, Teresa N. *Our Mothers, Our Powers, Our Texts: manifestations of Àjè in Africana Literature*. Bloomington: Indiana University Press, 2005. Print.
- Williams, Robert. *Art Theory. An Historical Introduction*. Blackwell Publishing, 2004. Print.

*

Ball, Magdalena. "A Review of **In Arcadia** by Ben Okri". www.compulsivereader.com. (accessed 27th February 2013).

Ben Okri – interview on "Starbook": What is the Book of Life? www.youtube.com. (accessed 13th March 2012).

Ben Okri – interview on "Starbook": Ben Okri discusses his approach to writing. www.youtube.com. (accessed 13th March 2012).

Hall, Stuart. "Cultural Identity and Diaspora". 222-237. www.unipa.it/~michelecometa/hall_cultural_identity.pdf. (accessed 14th November 2011).

Hickling, Alfred. "Tunnel Vision". www.guardian.co.uk/books/2002/oct/12/fiction.benokri. (accessed 27th February 2013).

Skidelsky, William. "Novel thoughts" EBSCO Publishing 2002. [Online] (accessed 13 April 2011)

Treglown, Jeremy. "Past glories prove elusive". www.spectator.co.uk/books/20225/past-glories-prove-elusive/. (accessed 27th February 2013).

Upstone, Sara. "Writing the Post-Colonial Space: Ben Okri's Magical City and the Subversion of Imperialism". 1-14. http://muse.jhu.edu/journals/partial_answers/v002/2.2.upstone.html (accessed 2nd June 2012).